

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

НН інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового Інституту
педагогіки і психології

проф. С.М. Кондратюк

(підпис) (ініціали та прізвище)

« 28 » серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етнопсихологія

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва галузі знань)

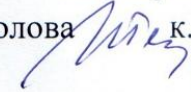
спеціальність 053 Психологія
(шифр і назва)

освітня-програма/програми Практична психологія Першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва)

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією
НН Інституту педагогіки і психології

«28»серпня 2020 р

Голова к. психол. н., доц. Тарасова Т.Б.
(ПБ, науковий ступінь, вч. звання)

Суми – 2020

Розробники:

Пасько Катерина Миколаївна, к. філос. н., доцент, доцент кафедри психології

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від « 27 » серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

Кузікова С.Б. д. психол. н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		4-й	4-й
		Лекції	
		26 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		28 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		64 год.	64 год.
		Консультації:	
2 год.	2 год.		
Вид контролю: залік			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни Етнопсихологія є ознайомлення з теоріями та емпіричними дослідженнями етнічних спільнот; підвищення компетентності студентів у галузі етнопсихології і на цій основі їх підготовка до психолого-педагогічної діяльності в умовах міжетнічної взаємодії в різних сферах життя суспільства.

Основними завданнями вивчення дисципліни Етнопсихології є розвиток уявлень про культуру та її роль у формуванні особистості; формування уявлень про етнокультурні особливості представників різних етносів; розвиток у студентів навичок аналізу етнокультурних особливостей індивідуальної та групової поведінки людей; отримання знань психологічних закономірностей формування та функціонування національно-психологічних феноменів; показ специфіки проявів етнопсихологічних феноменів на практиці міжнаціональних стосунків.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Курс «Етнопсихологія» вимагає актуалізації міждисциплінарних знань із «Психології», «Загальної психології», «Соціальної психології», «Психодіагностики», наявності сформованої загальнопсихологічної бази знань.

3. Результати навчання за дисципліною

Очікувані результати навчання навчальної дисципліни	
Після успішного вивчення навчальної дисципліни студент зможе:	
РН1	Знати основні поняття і методи етнопсихології; історичний розвиток етнопсихологічних поглядів закордоном і на вітчизняних теренах.
РН2	Оволодіти принципами організації етнопсихологічних досліджень; розуміти основні закономірності взаємодії етносів; знати підходи до вивчення культур, підходи до вивчення індивідуальних особливостей особистості з точки зору етнопсихології.
РН3	Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, механізми функціонування і прояви етнопсихологічних феноменів.
РН4	Уміти самостійно науково досліджувати ряд етнопсихологічних явищ, планувати, організовувати, проводити, користуючись існуючими методиками, дослідження етнічних особливостей, аналізувати та осмислювати їх результати.

PH5	Вміти аналізувати сутність та зміст механізмів міжетнічної взаємодії та керувати ними; використовувати отримані знання для розуміння причин і прогнозування результатів поведінки людини, обумовленої етнічною приналежністю.
------------	---

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	<p>Надаються повні і змістовні відповіді на всі теоретичні питання курсу. Студент демонструє знання матеріалу, його розуміння, орієнтацію в широкому полі питань з етнопсихології, знайомство з сучасною науковою літературою. Відповіді на додаткові запитання чіткі, правильні, показують знання та ерудицію студента.</p> <p>Практичні та самостійні завдання виконано в повному обсязі, дано відповіді на всі питання. Матеріал, викладено логічно, послідовно, без помилок, при цьому виявлено здатність студента диференціювати, інтегрувати знання. Студент вільно формулює висновки та узагальнення, самостійно застосовує знання в конкретних ситуаціях вирішення етнопсихологічних проблем.</p>
В	Надається достатньо повна і змістовна відповідь на всі запитання курсу. Студент показує знання і розуміння матеріалу, знайомство з основною науковою літературою з проблем етнопсихології. Відповіді на додаткові питання загалом вірні. Наявні несуттєві зауваження та незначні помилки у виконанні запропонованих завдань.
С	Матеріал викладається логічно, послідовно. У роботі зі складання реферативних повідомлень або оформлення презентації є незначні помилки, при цьому студент не знає деяких визначень з предмету, але може диференціювати, інтегрувати знання.
Д	Відповіді на теоретичні питання курсу викладені уривчасто, знання основних тем є поверховим. Відповіді на додаткові питання не завжди правильні, формальні та поверхові. Не дотримано вимог щодо змісту та оформлення завдань з практичних занять. Завдання виконано у повному обсязі, проте наявні суттєві помилки та недоліки.

E	Теоретичні питання розкрито не повністю. Студент знає і розуміє тільки основний матеріал, який викладає спрощено і неповно, припускається окремих суттєвих помилок. При відповідях на запитання щодо опанування програми студент почувається невпевнено, збивається, припускається помилок, не має потрібних знань.
F	Студент надає відповіді із суттєвими помилками, демонструє поверхове знання і розуміння основного матеріалу, спрощено і непослідовно та механічно викладає матеріал з допущенням істотних помилок. Студент допустив помилки при складанні реферативних повідомлень, в оформленні презентації.
FX	На запитання студент не може дати задовільних відповідей, припускається грубих помилок або характер відповідей дає підставу стверджувати, що особа неправильно розуміє зміст матеріалу. Повна невідповідність змісту роботи вимогам або робота запозичена, підготовлена не самостійно. Курс не опановано, необхідне його повторне проходження.

Розподіл балів

Поточний контроль													Разом	Сума	
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2					РОЗДІЛ 3					
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 1.5	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	60	100	
Поточний контроль															40
5	5	2	3	5	5	5	5	5	5	5	5	5			
Контроль самостійної роботи													40		
3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3			

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.4 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	

64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ імені А.С. Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015). Для поточного контролю використовуються форми: опитування та виступи на практичних заняттях, активна участь в обговоренні теоретичних питань, тестування, підготовка презентації з проблемних питань дисципліни.

Форма підсумкового контролю – залік.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Етнічна психологія як соціально-психологічна наука.

Тема 1.1. Етнопсихологія як наука, предмет, об'єкт і основні функції етнопсихології.

Етнопсихологія як галузь психологічної науки. Предмет і об'єкт дослідження етнопсихології. Поняття етнопсихології. Вивчення психологічних особливостей індивідів і груп (спільнот), зумовлених їх етнокультурною приналежністю та ідентичністю, як предмет етнопсихології. Основні поняття етнопсихології: «етнос», «етнічність», «нація», «психічний склад нації», «національний характер», «етнічні стереотипи», «етнічний конфлікт», «етноцентризм», «етнічні установки», «культура». Етнопсихологія як міждисциплінарна галузь знань. Співвідношення предметних галузей антропології і етнопсихології. Зв'язок етнопсихології з етнологією, соціально психологією, соціологією, етнографією, культурологією, фольклористикою, історією.

Тема 1.2. Виникнення етнопсихології в історії філософської і соціальної думки.

Стародавній світ і дослідження відмінностей між народами. Зародження етнопсихології в історії і філософії. Ідеї етнопсихології в античній філософії

(Гіпократ, Платон, Теофаст). Геродот як родоначальник етнічного напрямку в історії і психології.

Європейські вчені про психологію народів (сер. XVIII – п.п. XIX ст.). Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є. Концепція «народного духу» в німецькій філософії (І. Гердер, Г. Гегель, І. Кант). Друга половина XIX ст. – становлення етнічної психології.

Тема 1.3. Формування етнопсихології як самостійної дисципліни.

Психологія народів (М. Лацарус, Г. Штейнталь, В. Вундт). Розвиток етнопсихології в Україні (М. Костомаров, О. Потебня, Д. Овсяннико-Куликовський). Концепція психологічної природи мови (А. А. Потебня). Радянська культурно-історична школа (Г. Шпет, Л. С. Виготський, О. Р. Лурія).

Тема 1.4. Етнопсихологія нашого часу.

Психоаналітичний підхід до дослідження культури (З. Фрейд, Е. Фромм, Е. Еріксон, Г. Деветро, А. Бандура). Роль соціальних факторів у формуванні національного характеру (Д. Юнг). Теорія «модальної особистості» (Р. Ліптонду, А. Інкелес, Дж. Хоніман). Американська школа психологічної антропології. Культурний плюралізм Ф. Боаса. Конфігурації культур Р. Бенедикт. М. Мід про типи культури та дослідження дитинства. Когнітивна антропологія. Дослідження примітивного мислення (Е. Тейлор, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс). Психологічна сутність основних понять етнопсихології. Основні напрями розвитку сучасної етнопсихологічної науки.

Тема 1.5. Методологічні принципи та методи етнопсихології.

Методологічні принципи етнопсихології: обґрунтованості та достовірності, порівняння та зіставлення значимих величин, історично-гносеологічного підходу, соціального підходу. Підходи до етнопсихологічних досліджень: релятивізм, абсолютизм і універсалізм. Основні методи етнопсихології. Методи спостереження (включеного і невключеного), експерименту (природного і лабораторного), опитування, метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій. Тести (тестове опитування, тести-завдання, проєктивні тести, тести інтелекту). Біографічний метод. Додаткові методи в етнопсихології: метод аналізу етнічних стереотипів, кроскультурний аналіз асоціацій, кольоровий тест стосунків, шкала соціальної дистанції (Е. Бодгардус) та ін.

Розділ 2. Етнопсихологічні аспекти особистості.

Тема 2.1. Розвиток і трансформація етнічної свідомості.

Поняття та етапи становлення етнічної ідентичності. Вплив соціального контексту на формування етнічної ідентичності. Стратегії підтримання етнічної ідентичності. Проблема зміни етнічної ідентичності. Модель двох вимірів етнічної ідентичності.

Тема 2.2. Архетипічність. Ментальність. Національний характер.

Психічний склад етносу. К. Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. Ментальність та її компоненти. Поняття національного характеру. Поняття про національну ідею та шляхи її реалізації. Психологічна суть і зміст національного характеру. Основні структурні компоненти національного характеру. Діалектика національного та загальнолюдського в національному характері, фактори розвитку національного характеру. Д. Чижевський про риси українського національного характеру.

Тема 2.3. Етнічна свідомість та самосвідомість. Національна свідомість і самосвідомість.

Поняття «етнічної свідомості» й «етнічної самосвідомості» та співвідношення між ними. Етнічна самосвідомість як структурний компонент самосвідомості особистості. Етнічна самосвідомість, її структура та функції. Національна свідомість та її складові. Визначення національної свідомості, її головні ознаки. Мова та національна свідомість етносу. Національна самосвідомість. Національні почуття.

Тема 2.4. Етнокультурна варіативність соціалізації.

Визначення понять соціалізація, інкультурація, культурна трансмісія. Порівняльно-культурне вивчення соціалізації. Етнографія дитинства. Методи дослідження соціалізації. Перехід до світу дорослих.

Тема 2.5. Етнопсихологія українців.

Загальний підхід до вивчення особливостей українського етносу. Екологічний чинник. Взаємодія з іншими народами та формування українського національного характеру. Вплив геополітичного чинника на український національний характер. Вплив історичного чинника на формування української самосвідомості. Вплив релігії. Сім'я і формування українського національного характеру.

Розділ 3. Психологія міжетнічних відносин.

Тема 3.1. Міжетнічна взаємодія як сфера вияву національно-психологічних особливостей людей.

Поняття міжетнічної взаємодії. Основні типи та етапи розвитку міжетнічних відносин. Етноцентризм як механізм міжгрупового сприймання. Поняття про етностереотипи і стереотипізацію. Властивості етностереотипів. Соціальна каузальна атрибуція.

Тема 3.2. Етнічні конфлікти: чинники виникнення та шляхи врегулювання.

Поняття і форми етнічних конфліктів. Теорії виникнення етнічних конфліктів: теорії етнічних конфліктів як продукту універсальних

психологічних характеристик, теорії етнічних конфліктів, основою яких виступають індивідуальні відмінності, теорії реального конфлікту, теорії соціальної ідентичності.

Види і стадії етнічних конфліктів. Чинники та шляхи врегулювання етнічних конфліктів.

Тема 3.3. Адаптація до нового культурного середовища.

Адаптація, філософські і пристосування. Значення міжкультурної адаптації. Культурний шок і етапи міжкультурної адаптації. Чинники адаптації до нового культурного середовища. Наслідки міжкультурної взаємодії для індивіда та груп.

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.Робота
РОЗДІЛ 1. ЕТНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА НАУКА.												
Тема 1.1. Етнопсихологія як наука, предмет, об'єкт і основні функції етнопсихології.	6	2	2			4	5	1				
Тема 1.2. Виникнення етнопсихології в історії філософської і соціальної думки.	5	2	2			4	10					10
Тема 1.3. Формування етнопсихології як самостійної дисципліни.	4	2	2			4	10					10

Тема 1.4. Етнопсихологія нашого часу.	4	2	2			4	10					10
Тема 1.5. Методологічні принципи та методи етнопсихології.	5	2	2			4	10	1				10
РОЗДІЛ 2. ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТОСТІ.												
Тема 2.1. Розвиток і трансформація етнічної свідомості.	8	2	2			6	10					10
Тема 2.2. Архетипічність. Ментальність. Національний характер.	8	2	2			6	10	1	1			10
Тема 2.3. Етнічна свідомість та самосвідомість. Національна свідомість і самосвідомість	8	2	2			6	10	1	1			8
Тема 2.4. Етнокультурна варіативність соціалізації.	8	2	2			4	10					
Тема 2.5. Етнопсихологія українців.	8	2	2			6	10		2			10
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЯ МІЖЕТНІЧНИХ ВІДНОСИН.												
Тема 3.1. Міжетнічна взаємодія як сфера вияву національно-психологічних особливостей людей.	8	2	2			4	10					10
Тема 3.2. Етнічні конфлікти: чинники виникнення та шляхи врегулювання.	8	2	4			8	10		2			10

Тема 3.3. Адаптація до нового культурного середовища.	8	2	2			4	5					10
Усього годин	120	26	28		2	64	120	4	6		2	108

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.1	Етнопсихологія як наука, предмет, об'єкт і основні функції етнопсихології.	2	1
1.2	Виникнення етнопсихології в історії філософської і соціальної думки.	2	
1.3	Формування етнопсихології як самостійної дисципліни.	2	
1.4	Етнопсихологія нашого часу.	2	
1.5	Методологічні принципи та методи етнопсихології.	2	1
2.1	Розвиток і трансформація етнічної свідомості.	2	
2.2	Архетипічність. Ментальність. Національний характер.	2	1
2.3	Етнічна свідомість та самосвідомість. Національна свідомість і самосвідомість.	2	1
2.4	Етнокультурна варіативність соціалізації.	2	
2.5	Етнопсихологія українців.	2	
3.1	Міжетнічна взаємодія як сфера вияву національно-психологічних особливостей людей.	2	
3.2	Етнічні конфлікти: чинники виникнення та шляхи врегулювання.	2	
3.3	Адаптація до нового культурного середовища.	2	

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.1	Етнопсихологія як наука, предмет, об'єкт і основні функції етнопсихології.	2	
1.2	Виникнення етнопсихології в історії філософської і соціальної думки.	2	
1.3	Формування етнопсихології як самостійної дисципліни.	2	
1.4	Етнопсихологія нашого часу.	2	
1.5	Методологічні принципи та методи етнопсихології.	2	
2.1	Розвиток і трансформація етнічної свідомості.	2	
2.2	Архетипічність. Ментальність. Національний характер.	2	1
2.3	Етнічна свідомість та самосвідомість. Національна свідомість і самосвідомість.	2	1
2.4	Етнокультурна варіативність соціалізації.	2	
2.5	Етнопсихологія українців.	2	2
3.1	Міжетнічна взаємодія як сфера вияву національно-психологічних особливостей людей.	2	
3.2	Етнічні конфлікти: чинники виникнення та шляхи врегулювання.	4	2
3.3	Адаптація до нового культурного середовища.	2	

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Арутюнов С.А. Этносы и культуры. Проблемы взаимодействия. – М.: Просвещение, 1998. – 410 с.
2. Бороноев А.О., Павленко В.Н. Этническая психология. – СПб., 1994. – 168 с.
3. Введение в этническую психологию / Под ред. Ю.П. Платонова. – СПб., 1995. – 197 с
4. Вундт В. Проблемы психологии народов // Преступная толпа. – М., 1982. – 320 с.
5. Етнопсихологія / За ред. Л.Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ, 1994. – 441 с.
6. Етнопсихологія: навч.-метод. посібник. – Івано-Франківськ: Світ, 1994. – 350 с.

7. Крысько В.Г. Этническая психология. М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 320 с.
 8. Крысько В.Г. Этнопсихология и межнациональные отношения. Курс лекций. – М.: «Экзамен», 2002. – 448 с.
 9. Крысько В.Д. Деркач А.А. Этнопсихология. Теория и методология: Учебное пособие. – Ч.1. – М.: Наука, 1992. – 320 с.
 10. Крысько В.Г., Саракуев Э.А. Введение в этнопсихологию. – М., 1996. – 430 с.
 11. Лебедева Н.М. Введение в этническую и кроскультурную психологию. – М., 1999. – 224 с.
 12. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб., 1995. – 311 с.
 13. Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология / Под общей ред. А. А. Белика. – М.: Смысл, 2001. – 555 с.
 14. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія. Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2002. – 144 с.
 15. Лурье С.В. Историческая этнология. – М., 1997. – 170 с.
 16. Налчаджян А.А. Этнопсихология. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 381 с.
 17. Павленко В.М., Тагліл С.О. Етнопсихологія: Навчальний посібник. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
 18. Пірен М.І. Основи етнопсихології. – К., 1998. – 413 с.
 19. Платонов Ю.П. Этническая психология. – СПб.: «Речь», 2001. – 320 с.
 20. Платонов Ю.П., Почебут Л.Г. Этническая социальная психология. – СПб., 1993. – 112 с.
 21. Савицька О.В. Етнопсихологія. - К.: Каравела, 2011. – 264 с.
 22. Сегеда С.П. Антропология Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 336 с.
 23. Сикевич З.В. Социология и психология национальных отношений. – СПб, 1999. – 203 с.
 24. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. – М.: ИП РАН, 2000. – 320 с.
 25. Шпет Г.Г. Введение в этническую психологию. – СПб., 1996. – 694 с.
 26. Этническая психология и общество / Под ред. Н.М. Лебедевой. – М., 1997. – 468 с.
 27. Янів В. Нариси з історії української етнопсихології. – К.: Знання, 2005. – 217 с.
- Додаткові:
1. Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. М., 1990. – 240 с.
 2. Андреева Г.М. Социальная психология. М.: Аспект Пресс, 1999. – 375 с.
 3. Арутюнов С.А. Фантом безэтничности // Расы и народы. М.: Наука, 1989. Вып. 19. С.22-24.
 4. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. М., 1983. – 412 с.
 5. Гнатенко П.И. Национальная психология. – Днепропетровск: ДНУ, 2000. – 213с.

6. Гнатенко П.И. Национальный характер. – Днепропетровск: ДГУ, 1992. –140 с.
7. Гнатенко П. І. Український національний характер. – К., 1997. – 116 с.
8. Гнатенко П. И., Павленко В. Н. Этнические установки и этнические стереотипы. – Днепропетровск, 1995. – 198 с.
9. Гостев А.А., Соснин В.А., Степанов Е.И. На путях становления отечественной конфликтологии // Психологический журнал. 1996. Т. 17. № 2. С.110-128.
10. Гримич М. Два виміри національного характеру // Наука і суспільство. – 1991. – № 8. – С. 27-31.
11. Донцов А.И., Стефаненко Т.Г., Уталиева Ж.Т. Язык как фактор этнической идентичности // Вопросы психологии. №4, 1997. – С. 75-86.
12. Здравомыслов А.Г. Фундаментальные проблемы социологии конфликта и динамика массового сознания // Социологические исследования. 1993. № 8. С.12-21.
13. Лебедева Н.М. Социально-психологические закономерности аккультурации этнических групп // Этническая психология и общество / Под ред. Н. М. Лебедевой. М.: Старый сад, 1997. С.271-289.
14. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении. М.: Педагогика-Пресс, 1994. – 608 с.
15. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 1997. – 688 с.
16. Психология национальной нетерпимости. Сост. Чернявская Ю.Л./ Хрестоматия. Минск: «Харвест», 1998. – 560 с.
17. Садохин А.П. Этнология. М.: Гардарики, 2005. – 378 с.
18. Стефаненко Т. Г. Методы подготовки к межкультурному взаимодействию // Стефаненко Т.Г., Шлягина Е.И., Ениколопов С.Н. Методы этнопсихологического исследования. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. С.55-78.
19. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности. М., 1998. – 389 с.
20. Чебоксаров Н.Н., Чебоксарова И.А. Народы, расы, культуры. – М.: Наука, 1984. – 272 с.
21. Шпет Г. Г. Введение в этническую психологию. М., 1997. – 147 с.

**8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

1. Підручники з етнопсихології.
2. Практикуми з психології.
3. Словники та енциклопедії з психології.
4. Зображувальна наочність – схеми та таблиці.
5. Відео наочність.
6. Фрагменти документальних фільмів.
7. Мультимедійні презентації.
8. Роздатковий матеріал з психодіагностичних методик.
9. Тестові завдання для комп'ютерного контролю.